

I. Legislativní předpoklady úpravy manželského práva.

1. Etický a populační problém rodiny. Rodina je jednotkou sociální. Nemusí býti podmíněna právním řádem a proto otázky rodiny v první řadě jsou otázkami etickými. Sociální účel rodiny je péče o potomstvo. Z toho je patrné, že těžiště v rodině nespočívá na zájmech manželů, nýbrž na zájmech dětí. Vzhledem k tomu, že zploditi potomstvo je možno pouze pohlavním aktem, dotýká se rodinná úprava velmi úzce také pohlavní morálky, aniž však jedna druhou navzájem úplně vyčerpává.

Pravili jsme, že těžiště rodiny spočívá v potomstvu a proto musíme pohlížeti na bezdětnou rodinu jako na stav patologický, což je s hlediska legislativní úpravy velmi důležité. Obrátíme-li se nyní k poměru mezi manžely čili zkráceně k otázkám manželství, musíme si znovu uvědomiti, že manželství je zde k vůli potomstvu a nikoli potomstvo k vůli manželům anebo k vůli jedné manželské straně.

Ke zplodění dítěte je zapotřebí muže i ženy. Nemůže žádná žena poroditi dítě bez oplození mužem a nemůže žádný muž zploditi dítě, aniž by obcoval se ženou. Dítě má tedy fyziologické známky obou rodičů, tvoříc do jisté míry syntesu obou těchto osobností, které právě zrozením dítěte jsou fyziologicky nerozlučně spojeny. Dítě má nárok na oba rodiče, poněvadž představuje syntesu obou. Není to snad jenom syntesa ve smyslu tělesném, je to také syntesa ve smyslu duchovním, tedy také mravním. Tím dostáváme se k postulátu trvalého manželského spojení, poněvadž člověk má zapotřebí po svém zrození jak fyziickou, tak i duchovní výživu a výchovu po dlouhou dobu. V této manželské synthese, která vůči dětem vystupuje jako nedělitelná jednotka, ovšem mužský element a ženský element má úplně rozdílné úkoly, které se navzájem doplňují v této vyšší jednotce, které však nemohou býti navzájem zastoupeny, neboť muž zůstává vždycky mužem a žena ženou a žádný zákon nemůže to změnit. Musíme vyjíti tedy z fyziologických a psychických schopností obou manželů a podle toho diferencovati také úkoly mužského a ženského elementu v manželství. Byl velký omyl liberalismu, který mínil emancipovati ženu tím, že ji stavěl na

roveň muži, čímž vlastně popíral úplně zvláštní úkoly ženské, a to musilo mít ovšem v sexuálních otázkách, tedy v otázce potomstva, úplně záporné výsledky. Z toho, co je řečeno, plyne, že morální hodnotu manželství musíme posuzovati podle toho, jak zdatné potomstvo dovede dáti společnosti. Toto je ovšem průměrné pravidlo. Dále musíme trvati na tom, aby na výchově a výživě dětí zúčastnili se oba rodiče, neboť jenom tím syntésa daná narozením dítěte je řádně provedena.

Dítě má býti vychováno tak, aby mohlo žít ve společnosti, to znamená, že rodina má sama o sobě představovati určitou společnost lidskou. Ze zkušenosti vidíme, že velmi zdatní jedinci pocházejí z rodin o mnoha dětech. S tohoto hlediska musíme dáti přednost rodině o více dětech a nemůžeme považovati rodinu pouze o jednom dítěti za dokonalou, poněvadž takovému dítěti je vzata možnost, aby organicky vyrůstalo ve společnosti lidí přibližně věkem mu rovných. A přece v této společnosti bude musiti jednou žít. Dítě bez sourozenců vyrůstá nutně ve společnosti lidí mnohem starších a i když se mu věnuje všemožná péče, chybí přece tomu dítěti tento organický předpoklad, který mu musí býti nahrazován organisovaným zařízením, jako jsou školské internáty a podobně. Ovšem jen v organické společnosti rodinné může se dítě naučiti, že každý člověk má jen podíl na společnosti, že tento podíl musí si sice vydobýti, ale jen prostředky sociálními a nikoliv prostředky antisociálními. Ještě méně žádoucí je ovšem onen stav, kde jediné dítě se stalo prostředkem k dosažení určitého účelu v manželství, buď že dítě bylo zplozeno mimo manželství a tím se mělo dosíci manželství, aby se zabránilo nemanželskému zrození, anebo chtěl buďto manžel nebo manželka zrozením dítěte zlepšiti svoji hospodářskou posici v manželství. Tyto případy po válce se tou měrou rozšířily, že nutno se jimi zabývati i při úvahách legislativně politických. Tu narození jednoho dítěte dosáhlo toho účelu, ale hodnoty v manželství takovém jsou úplně prostitovány, neboť to, co má býti prostředkem, stává se účelem a to, co má býti konečným účelem, stává se prostředkem. Je ovšem přirozeno, že takovéto rodiny nemohou býti stabilní a s hlediska populačního zjev takový je velmi povážlivý.

Přicházíme k otázce nejchoulostivější. Je sice pravda, že tělesný akt muže a ženy je aktem nejintimnějším, ale zároveň jest aktem nejpolitičtějším, poněvadž konec konců na tom spočívá existence národa. Je to jeden z paradoxů života, kde věc nejintimnější je zároveň věcí nejveřejnější. Kdysi byly privilegované rodiny, jimž byla svěřována vláda, a v těchto rodinách konsumpce manželství prvním tělesným aktem byla oznamována

obyvatelstvu slavnostním způsobem. Přihlédneme-li k tomu, co bylo řečeno, shledáváme, že děti nemanželské jsou sociálně méně účelnými a že je musíme považovati za méně žádoucí. Musíme na tom trvati, že základem naší společnosti musí býti manželské děti vychovávané v rodině a že všechna jiná sociální zařízení, školské vyučování nevyjímajíc, mohou jen rodiny podporovati, doplňovati, ale v žádném případě nemůže býti rodina tím nahrazena. Škola nesmí se stavěti proti rodině, škola musí býti pouze doplňkem rodiny.

Manželství je životní a nikoli pouhé sexuální společenství. Nemůžeme uznati za správnou Kantovu definici manželství, že manželé mají vzájemnou držbu svých pohlavních orgánů, neboť tím vyjímá se z manželství pouze část, totiž otázka sexuální, která sice potud hraje úlohu, že manželství může býti uzavřeno pouze mezi osobami různého pohlaví a že teprve pohlavním spojením bylo dosaženo onoho úplného životního společenství, které je dáno tím, že manželství je zde k tomu, aby zde byly děti. Manželství se však nevyčerpává pouhou sexualitou, neboť po určité době ustupuje sexualita ostatním otázkám a úkolům stále více a více do pozadí, a máme ještě společenství manželské i tam, kde již žádných sexuálních styků není.

Ideálem je dokonalé splynutí obou manželů, ale ideál tento nám naznačuje, že jde více méně o regulativní princip, k němuž se skutečnost v nejlepším případě asymptoticky blíží, aniž ho kdy dosáhla. Tato okolnost vedla mnohé moralisty k tomu, že popírali mravnost manželství vůbec a stavěli se za úplnou sociální promiskuitu. Je jisto, že toto hledisko je velmi naivní, přehlížet okolnost, že mravní zásada přestala by býti mravní zásadou a stala by se přírodním zákonem, kdyby ji lidé vždy a všude nutně zachovávali. Dále musíme si uvědomiti, že mezi skutečností a mravní zásadou je vždycky určitý rozpor, takže duchaplně bylo řečeno, že společnost, kde by mravní zásady byly úplně integrálně zachovávány, byla by nesnesitelnou lidskou společností. Mravní zásada právě stanoví to, co má býti, a nikoli to, co je. Jestliže pak uznáváme radikální rozdíl mezi zákonem mravním a zákonem přírodním, nemůžeme nikdy vytýkati mravní maximě, že lidé jí úplně nezachovávají, poněvadž by to byla výtku transcendentní a správné jsou pouze výtky immanentní. Výtku této zásadě by se mohla činiti jenom potud, že se tím porušuje základní zásada mravní, že člověk je konečným účelem.

Nemůžeme proto každý poklesek proti životnímu společenství obou manželů považovati za zrušení svazku manželského. Naopak společnost musí míti největší zájem, aby manželský svazek zůstal zachován, i když nutno překonávati určité

překážky. Rozchod manželů dal by se odůvodnit jen tehdy, když by další trvání svazku manželského bylo v odporu se základní mravní zásadou, že člověk jest účelem sám sobě a nemá býti prostředkem druhému. Jistě nutno dovoliti rozchod manželů v takovém případě, když by manžel vyhrůžkami nutil svoji manželku k prostituci, aby z peněz smilstvem získaných mohl míti pohodlné živobytí. Základem stability manželství jsou tedy v prvé řadě mravní názory na manželství. Jestliže vinný manžel je stíhán vyloučením ze slušné společnosti, jestliže tato pohrdá slabým manželem, který příliš lehce opustil manželství, jež ho zklamalo, pak společnost taková je velmi přízniva stabilitě manželství. Jestliže však společnost má za to, že při každém poklesku může druhá manželská strana manželský svazek zrušiti, pak stabilita manželství takové společnosti je velmi malá, a je zajímavé, že manželství může se státi nestabilním, i když právní řád stanoví velmi přísné podmínky pro rozluky. Příkladem toho dříve byla nám Anglie, kde podmínky rozluky byly velmi přísné. A přece uvolněné názory na manželství dovedly si najíti cestu k rozluce tím, že se prostě cizoložství fingovalo, a vlastně šlo o rozluky dohodou obou manželů a celý rozlukový proces byl často nechutnou komedií o cizoložství, které se nikdy nestalo.

Národ se skládá z vrstev rozdílných sociálně a kulturně. Hospodářsky vrstvy se rozpadají na proletariát, na střední vrstvy a na bohaté vrstvy. Kulturně rozpadá se národ na vrstvy intelektuálů, na samostatné podnikatele a na manuální dělníky. Mimo to máme zde rozdíl mezi městem a venkovem. Všechna tato rozdílná speciální a kulturní prostředí reagují rozdílně na poklesky proti životnímu společenství manželů. Jisto je, že v kruzích intelektuálních manželství bude vždy méně stabilní než v kruzích rolníků. Menší schopnost intelektuálů pro manželství vyjadřována byla ve starověku kastrací, ve středověku celibátem a v nové době častým rozpadem manželství. Jakkoliv jde o velmi cennou složku národa, přece nemůžeme považovati intelektuály za tu vrstvu, podle níž by se měly upravit právně osobní poměry manželské. Chceme-li zachovati politickou svobodu a tím také duchovní svobodu intelektuální, musíme se opřít o střední stav a podle potřeb tohoto stavu upravovati právo manželské. Tím zachráníme pro intelektuální vrstvy velmi cennou duchovní svobodu, v jejímž rámci intelektuálové podávají plody své práce, jimiž národ duchovně žije.

2. Politický problém manželství. Jak v předchozím bylo řečeno, vychovává řádná rodina řádné občany.

Špatná rodina nemůže tento úkol splnit a musí býti nahrazována různými sociálními zařízeními, ať státními, ať soukromými. Všechna tato zařízení mají však dvě základní vady, jednak nemohou nikdy úplně nahradit rodinu a jednak jsou nepoměrně dražší nežli péče ve vlastní rodině. Drahá tato zařízení musí býti uhrazována daněmi a veřejnými dávkami a tím se ovšem zatěžují zase řádné rodiny způsobem někdy takovým, že řádným rodinám odnímá se hospodářský základ a tím usnadňuje se jejich rozvrat. Máme tedy úplný bludný kruh. Nespořádaná rodina strhává s sebou i rodinu řádnou.

Na druhé straně nesmíme přehlížeti tu okolnost, že moderní stát vyrostl v boji proti rodovému zřízení. Rodina totiž může býti někdy tak uzavřena v sebe, že potlačuje vědomí státního občanství. Takové rodinné svazky jsou ovšem pro státní zřízení velmi nebezpečné a politicky nutno se snažiti o to, aby v rodinách pronikalo vědomí, že soudržností rodinnou zakládá se stát a národ a nikoliv že rodina je účelem sama sobě. Tento boj státu s rodovým zřízením šel dvojí cestou. Buďto to byl policejní stát, který se snažil převzít co možná nejvíce starostí o jednotlivce a přenést je na úřednický aparát, takže rodina stávala se více a více bezúčelnou a zbyla z ní jediná funkce, totiž plození dětí a výživa jejich v nejútlejším mládí. Rodiny tyto ovšem upadaly v tom smyslu, že rodinné svazky se uvolňovaly a vědomí příbuzenskosti v takových policejních státech bylo zcela nepatrné. Charakteristickou známkou pro tyto policejní státy je nedostatek rodinné tradice. Druhou cestu nastoupily státy svobodné. Ty se opřely o ideu národa a ideu národa opřely zase o svobodnou rodinu. Rodina zde nestála proti státu, nýbrž rodina byla součástí svobodného národa. Tyto svobodné státy vyznačují se velkou rodinnou tradicí a smyslem pro rodinnou čest tak, jako členové těchto států mají velký smysl pro národní čest. Na této svobodné rodině budovala svou politickou moc Anglie, Holandsko, Švýcarsko a do značné míry Francie a Belgie. Jak hrozící úpadek rodiny může přivést vniveč politickou svobodu, toho dokladem jsou nám nedávné události v Německu. Tam v důsledku války a poválečné inflace rodinná morálka neobyčejně poklesla a reformní snahy směřovaly k úplnému potlačení manželství. Ruku v ruce s tímto úpadkem rodiny kráčel také úpadek smyslu pro politickou svobodu, a tak není divu, že hrozil obecný rozvrat, jemuž se zabránilo za cenu svobody.

Tak jako otroci nemají zapotřebí náboženství, tak nemají zapotřebí rodin, nemají zapotřebí manželství. Lidé naprosto nesvobodní nemají žádné politické odpovědnosti a tito lidé ne-

mají také odpovědnosti ve věcech rodiny. Tento rub svobody vede k úplné despotii a tato despotie ničí ovšem sama sebe, poněvadž popírá svobodu lidského ducha, svobodu lidské tvorby, tedy toho, čím národ, stát žije.

Politická svoboda musí se opírat o širokou masu středních vrstev a na spořádanosti těchto vrstev záleží i spořádanost státu. Spořádanost těchto vrstev je podmíněna spořádaností jejich rodin. Nic nemohou lidé těchto vrstev dáti společnosti ani hospodářsky ani kulturně, nežijí-li v řádných rodinách. Ať jde o samostatné podnikatele nebo o zaměstnance patřící k těmto středním vrstvám, vždy kvalifikace jejich se zlepšuje, čím větší rodinná tradice výrobní činnosti je zachovávána a čím v spořádanějších rodinných poměrech vyrostli a žijí. Je jisto, že demokracie musí se opírat o tyto široké vrstvy, neboť jen tyto vrstvy mohou býti nositeli politické svobody. Vždy pak vládnoucí vrstvy dbaly o to, aby jejich rodinné svazky byly zachovány. V sedmnáctém století vítězství baroku znamenalo vítězství baronů a proto všude tam, kde barokní kultura zvítězila, byla budována rodina jako privilegium vysoké šlechty. Není proto divu, že v devatenáctém století v boji proti posledním zbytkům této barokní kultury bojovalo se také proti rodině. Boj proti rodině vedl liberalismus, který se zakládal na úplně izolovaném jedinci a styk mezi mužem a ženou kladl úplně na roveň subjektivnímu pocitu náklonnosti, který nemůže a není nikdy do té míry stabilní, aby na něm mohla býti vybudována stabilita rodiny.

Toto stanovisko, že se politická svoboda musí opírat o střední vrstvy, neznámá snad, že by pro takovou politickou zásadu neexistovala sociální otázka a tím také otázka manželství dělnických vrstev, které není možno počítati ke středním vrstvám. Pokud se průmysloví zaměstnanci počítají ke středním vrstvám, potud by problém dělnický zvláště nám nevystupoval. Jde zvláště o vrstvu chudého dělnictva, které nemá žádného jiného majetku mimo svoji pracovní sílu. Manželství, po případě otázka sexuálních styků v těchto vrstvách, nemůže býti nikdy základem pro řešení otázky manželství a proto otázka tato nemůže se řešiti s hlediska soukromoprávních ustanovení o manželství, nýbrž musí zde pracovati sociální politika tak, aby poměry u této vrstvy vyvíjely se takovým způsobem, aby manželství bylo vůbec umožněno. Nelze s hlediska občanského práva řešiti nejožehavější otázku, totiž nakupení chudého obyvatelstva na periferii velkých měst, kde toto propadá zkáze hospodářské a mravní. Ten předpoklad, který hledáme pro ochranu rodiny, nemůžeme bohužel hledati mezi proletariátem,

nýbrž můžeme ho hledati pouze ve středních vrstvách. Velmi důležitou součástí středních vrstev jsou výdělečné rodiny středostavovské na rozdíl od zaměstnaneckých rodin středostavovských. Je nutno tyto vrstvy posilovati morálně i hospodářsky, abychom dostali zdravý základ pro stabilitu rodiny a tím také ozdravení manželství.

3. K u l t u r n í v ý z n a m r o d i n y. Národní kultura nejlépe vzrůstá a nejlépe se jí daří v rodinách, kde je kulturní tradice něčím přirozeným. Taková tradice národní kultury nevyrůstá v rodinách za jednu generaci. Podle zkušenosti víme, že k takové tradici kulturní je zapotřebí nejméně tří generací, průměrně tedy asi devadesáti let. Přehledněme-li si náš kulturní vývoj a poohlédneme-li se po sociálním vývoji našeho národa, nebudeme považovati za příliš pesimistický úsudek, že nemáme takových rodin s kulturní tradicí. Nejsou to jen sociální a kulturní nedostatky, které se v našem národě vyskytují, je to i nedostatek politické svobody, který nedal vyrůstí rodinám s kulturní tradicí národní, poněvadž organizace dynastického státu byla takové rodinné tradici velmi nepřátelská. Je jisto, že tento nedostatek takových rodin znamená také velký nedostatek kulturní tradice v našem národě. Se strany spisovatelů a kritiků bylo na tento nedostatek již častěji poukazováno. Zkoumáme-li blíže, shledáme, že je to vždycky nakonec nedostatek kulturní rodinné tradice. Je sice pravda, že takových kulturně vedoucích rodin národ mívá poměrně velmi málo, netvoří ani jedno procento jeho obyvatelstva, ale jejich funkce je nadmíru důležitá, poněvadž ukazuje ostatním složkám národním, že si nutno vážit kulturních hodnot, které nashromáždily generace předchozí. Právě tento nedostatek vede u nás k záporu kulturní tradice a tak nemůže se naše kultura vyvíjeti sama ze sebe přirozeným bojem generací mezi sebou, nýbrž podobá se spíše skleněné kouli, v níž se odrážejí kulturní hodnoty cizí.

Je jisto, že se kulturní tradice může vyvíjeti jen v rodinách, které mají značnou stabilitu a dále je nutno, aby takové rodiny měly také hospodářsky zdravý základ. U nás rodiny, které jsou zámožnější, nemají většinou žádné kulturní tradice, poněvadž jsou to z valné části rodiny vyšinulců, oněch déclassé, jak jim říkají Francouzové. O těch platí pravidlo, že se jedna generace vyšine hospodářsky nad průměr, druhá se snaží tuto vyšší úroveň zachovati a ve třetí nastává zvrát, totiž hospodářsky návrat do těch nezaměstnaných vrstev, z nichž tato rodina vyšla. Máme rodiny, jejichž majetek je velmi značný, které však hospodářsky, totiž způsobem života, musíme počítati mezi

chudobné lidi, kterým se dostalo mnoho peněz a kteří nevědí, co s nimi dělají. Kulturně tito lidé žijí jako úplně chudí lidé a proto se nesmíme diviti, že tak velmi málo lidí u nás podporuje vědu nebo umění. Není to jen nižší zámožnost národa, ale je to proto, že i ty zámožnější vrstvy národní patří kulturně k úplně chudým lidem.

Jak výše bylo řečeno, kulturně vedoucích rodin je zapotřebí poměrně velmi málo, ale národ přece bez nich nemůže býti. Hleděti nahraditi tuto rodinnou kulturní tradici musei, veřejnými knihovnami nelze. Všechny tyto instituce mohou se kulturně rozvíjeti jen tehdy, je-li zde právě tento předpoklad národního kulturního života v rodinné tradici kulturně vedoucích rodin. Tyto rodiny srůstají úplně se životem národa a z nich vycházejí také nejlepší političtí vůdcové lidu. Je to patriciát, jenž dodává státu jeho vládcu, kteří v demokracii jsou potvrzováni a dosazováni hlasováním lidu k vládě. Je omyl mysliti si, že masy lidu vládnou si samy. Tyto nemají k tomu ani schopností ani chuti, chtějí, aby jim bylo vládnuto tak, aby to jejich potřebám co nejlépe odpovídalo. Proti autokracii nebo diktatuře je zde ten rozdíl, že více schopných lidí předstupuje před lid, aby ten rozhodl, který z nich dovede vládnouti lépe. Není-li takového patriciátu, není demokratické svobody a vláda se snadno koncentruje v ruce jednoho, který se považuje pak za vládcu definitivního, lidu neodpovědného. Je přirozeno, že u nás nemáme takového patriciátu, jako má Anglie ve své šlechtě, jako má západní Švýcarsko ve svých slavných měšťanských rodech, jako má střední Švýcarsko v selských rodech, jako má Engadin ve své drobné šlechtě, žijící v těch rozkošných palazettech v chudobě, ale v počestnosti a v naprosté oddanosti ke svobodě svého kantonu a ke svobodě švýcarské konfederace. Není jistě náhodou, že Švýcarsko na světové výstavě v Paříži důrazně podtrhuje tuto kulturní a politickou tradici svých rodin, a víme z průběhu událostí posledních 200 let, jak silně zasahovala tradice západošvýcarských rodin do dějin Francie, a možno říci, že kolébka svobody francouzské vyrůstala právě v těchto rodinách. Toto uvádíme jako názorný příklad toho, jak rodinná tradice, stabilita rodiny, úzce souvisí s politickou svobodou národa.

4. Přirozené základy svazku manželského. Je velmi závažnou legislativně politickou otázkou, zda při úpravě manželského práva má se přihlížeti k přirozeným fyziologickým rozdílům mezi mužem a ženou. Celá tak zv. emancipace ženy nesena byla myšlenkou etické rovnocennosti muže a ženy. Při tom učiněna byla chyba: rovnocennost se zaměnila s rovností

a prostě mužské ctnosti a mužské povinnosti byly přičítány ženě. A tak celé toto hnutí, pohlížíme-li na ně určitým vývojovým odstupem, objevuje se nám jako úplné popření ženy. Žena dobývala si lepšího postavení tím, že prostě popírala své ženství. V mimomanželském styku a zápase hospodářském nebyl tento omyl tak patrný a neměl konec konců tak pronikavých důsledků jako právě v manželství. Jestliže žena má v manželství býti úplně postavena na roveň manželu, pak nutně musí odpadnouti právě ty nejcennější ženské funkce, totiž mateřství. Žena, která chce býti úplně postavena svému manželu na roveň a chce býti od něho úplně hospodářsky nezávislá, nemá-li vlastního majetku, musí se chopiti výdělečné činnosti a potom ovšem manželství stává se pouhým spolužitím dvou osob, ale není zde onoho životního společenství, kde rozdíl mužů a žen splývají právě ve vyšší etickou jednotku.

Z řečeného je patrné, že fyziologické rozdíly mezi mužem a ženou mají velký význam také pro legislativní úpravu manželství, poněvadž zákonodárství, které by k těmto rozdílům nepřihlíželo, nemohlo by řádným způsobem manželský svazek upravit. Vidíme u reformátorů, kteří chtějí docíliti úplného osamostatnění ženy, že navrhuji, aby dosavadní rodina patriarchální byla nahrazena rodinou matriarchální. Ani *Bachhoffen*, ani *Russel* nedovedli však pro matriarchát uvést jiných příkladů, než z velmi dávných časů anebo z prostředí velmi primitivních národů polyneských. U nás v české literatuře o matriarchátu psal *Vacek* (*Pravěk a manželství*), ale z jeho výkladu není jasno, zda šlo skutečně o matriarchát anebo o telurický kult. Hlavní bojovník pro matriarchát, *Russel*, je vlastně v opozici proti puritánskému pojetí manželství v Anglii. Historicky se opírá matriarchát o doklady z doby pravěké anebo z primitivních poměrů Oceánie, jde tedy o směr čistě romantický, který chce vytvořiti nového Pavla a Virginii, ale i tito žili na divokém ostrově v Indickém oceánu. Naše evropská kultura je tři tisíce let stará a tři tisíce let je založena na patriarchátu, to znamená, že tento patriarchát odpovídá i fyziologickým potřebám našeho obyvatelstva. Nelze zavést matriarchát, aniž se zničí základy naší kultury, neboť tak radikálně nelze změnit pilíř naší kultury.

Na druhé straně je založena naše kultura na rovnocennosti mužů a žen, to znamená: jako jsou úlohy mužů a žen rozdílné v manželství již podle přirozenosti, tak i povinnosti a práva v manželství musí býti rozdílná, ale musí býti souběžná a nelze připustiti, aby právní řád stanovil nadvládu jedné strany nad druhou. Je-li patriarchát založen na tom, že muž

representuje rodinu na venek, jsou mu zase uvnitř uloženy povinnosti tak, aby s manželky snato bylo toto břímě vnějšího styku s rodinou k tomu účelu, aby se mohla věnovati nejsvětějšímu svému úkolu — roditi a vychovávat děti.

Problém rodiny nevyčerpává se úpravou rodinného práva. Je zde státně zaměstnanecká politika, je zde fiskální zatěžování rodin, je zde sociální zákonodárství. Záleží na tom, zda celý právní řád je rodině přízniv. To, co nám odkázalo devatenácté století, je nesené duchem čirého individualismu a subjektivismu, v takovém prostředí daří se velmi těžce rodině. V devatenáctém století docílilo se rovnováhy mezi ztrnulými tradicemi dřívějška a individualismem, čímž se docílilo optimálního stavu. Tento stav předpokládal však monarchii, poněvadž rodinná tradice byla založena na poslušnosti dynastii. Pádem monarchie nastal dvojí zlom: padla stará rodinná tradice a individualismus ji nedovedl nahraditi. V tom se jeví úplná změna poměrů. Sociální péče o chudé rodiny je jen nepatrný výsek celého úkolu — vybudovati řádnou rodinu v republikánském prostředí. Dnešní generace je více méně obětována, poněvadž je zatížena umírající tradicí předválečnou, ale tato generace musí mít tolik síly, aby mohla připravit lepší poměry pro své děti — generaci následující. Zde podávám jen část řešení s hlediska občanského zákoníka.

II. Úprava manželství v Československé republice.

1. O b e c n ý z á k o n í k o b č a n s k ý.

V Rakousku začala koncem osmnáctého století t. zv. vídeňská reakce, která byla vedena ideami Kantovými, což na prvý pohled velmi zaráží (srov. Winter, B. Bolzano). Z tohoto ovzduší vychází též obecný zákoník občanský. Vídeňská reakce se sice opírala o protestantského filosofa, ale v jádře trvala na systému, který u nás byl zaveden Marií Terezií: katolicismus jako nástroj dynastie. Toto hledisko neobešlo se sice bez konfliktů s kurií papežskou, ale prorazilo v té době tak úplně, že restaurační směr římský v Rakousku nebyl ani poznatelný. Stát používal církevních institucí katolických jako svého vládního instrumentu, což vedlo k vnitřní irreligiozitě vládnoucích vrstev. O. z. o. měl tento systém úpravy manželského práva:

1. základem je, že odděluje přísně osobní stránku manželství od stránky majetkové, což je ohlasem obecného práva, kde